

Ketju- reaktio

Ketjureaktio-podcast: Jakso 2 (tekstivastine)

E = EEVA GRÖNSTRAND, TOIMITTAJA
S = SUSANNA PYKÄLÄINEN
H = HEIDI LÖPPÖNEN

E: Tämä on Kehitysvammaliiton Ketju-lehden podcast nimeltään Ketjureaktio, jossa puhumme laajasti kehitysvammaisuuteen liittyvistä aiheista. Minä olen toimittaja Eeva Grönstrand ja tällä kertaa minulla on vierainani Susanna Pykäläinen Omenasiepparista ja Heidi Löppönen Väylä ry:stä. Kertokaapa ekaks, mitä nää teidän työpaikat edustaa ja mitä te teette työpaikoillanne. Aloita sinä, Heidi.

H: No heipä hei vaan, mä oon tosiaan Löppösen Heidi ja mä oon Väylä ry:ltä ja mä toimin siellä kehittämispäällikkönä. Ja Väylä ry:hän on voittoa tavoittelematon järjestö ja meidän tavoitteena on se, että tulevaisuudessa jokainen kehitysvammaisen ihminen saisi työstään asiallisen palkan, eli meidän työn ytimessä on kehitysvammaisten henkilöiden työllistäminen ja me tarjotaan erilaisia ompelupalveluita ja pakkaus-, kokoonpanopalveluita yrityksille ja yhteisölle ja sen lisäksi meillä on kuluttajille verkkokauppa, jossa me myydään meidän tekemiä hienoja ja upeita tuotteita.

E: Wau. Ja sitten Susanna.

S: Minä eli Susanna Pykäläinen olen yrittäjä, perustaja Omenasieppari-nimisessä

yhteiskunnallisessa yrityksessä. Ja me kerätään joka syksy uudenmaalaisten pihan omistajien ylimääräiset omenat talteen ja tehdään niistä mehua Sipoossa ja sitten myydään sitä mehuna ja glöginä aina joulun tullen. Meilläkin on päämääränä työllistää mahdollisimman monta osatyökykyistä henkilöä, kehitysvammaista ja autismikirjoista kunnon palkkatöihin. Meillä on vuosittain noin 12-50 henkilöä töissä.

E: Wau, kuulostaa kyllä tosi hienolta. Te muuttatte maailmaa pienin askelin, mutta vakaasti. Mutta tällä kertaa me ei puhutakaan työn tekemisestä, vaan me puhutaan siitä, mistä puhutaan eli tarkemmin sanottuna sanoista, niiden merkityksistä ja arvolatauksista. Nimittäin erilaiset sanonnat ja ilmaisut kuvaavat aikakautensa arvomaailmaa. Mutta kun yhteiskunta kehittyy, niin myöskin arvot ja sanojen merkitykset saattaa muuttua siinä aikojen kuluessa. Ja jotkut alun alkaen ihan neutraalit sanat ovat saattaneet aikojen kuluessa muuttua vähän niin kuin loukkaaviksi ja leimaaviksi ja herää kysymys, että onko nämä enää sellaisia sanoja, joita on sopiva käyttää. Että näin kävi esimerkiksi sanalle vajaamielinen, joka oli vielä 50-luvulla ihan täysin hyväksyttävä ja

neutraali sana kuvaamaan kehitysvammaisia ihmisiä, mutta esimerkiksi vuonna -52 Kehitysvammaliitto oli alkuperäiseltä nimeltään Vajaamielislaitosten keskusliitto. Ja sitten muutama vuosi myöhemmin se muutettiin Vajaamielisten keskusliitoksi ja vuonna -65 Kehitysvammaliitoksi. Mitä mieltä te olette sanasta kehitysvammaisen, onko se teidän mielestä edelleen käyttökelpoinen sana vai särähtääkö se kenties korvaan jollain tapaa? Heidi.

H: No mä oon sitä mieltä, että kehitysvammaisen ihminen, kehitysvammaisen henkilö on käyttökelpoinen termi, mutta riippuu hyvin paljon siitä, miten sitä käytetään niin se, että onko se asiallista vai eikö ole. Ja me on Väylällä todettu niin, että me halutaan käyttää sanaa kehitysvammaisen kehitysvammaisista ihmisistä sen takia, että se kertoo ihmisille siitä, mistä puhutaan. Että mun mielestä tärkeintä viestinnässä on se, että puhutaan suoraan asioista niiden oikeilla nimillä, mutta niin, että ollaan tosi läpinäkyviä ja pidetään se toimijuus mielessä eli niin että kehitysvammaiset on muutakin kuin se heidän diagnoosi tai tai vain se vamma ja että heitä kohdellaan niin kuin toimijoina, että ei puhuta ylhäältä päin. Tai esimerkiksi milloin sitä sanaa käytetään. Kun me puhutaan kehitysvammaisten ihmisten työllistämisestä, niin on tärkeää, että me tuodaan se kehitysvammaisen-sana esiin, että ihmiset tietää, mistä me puhutaan koska kyse on marginaaliryhmästä. Eri asia on silloin kun on päästy jo valtavirtaan eikä tarvii määrittää sitä erikseen sitä marginaalia tai sitä ryhmää niin kuin yhtä vahvasti, mutta kun yritetään tehdä yhteiskunnallista muutosta. Mutta jos esimerkiks tehdään lehtiä, jossa haastatellaan nuoria heidän kesätyövalinnoista ja sitten tässä on joku kehitysvammaisen henkilö mukana, niin onko siinä asiallista mainita, että hän on kehitysvammaisen? Minkä ihmeen takia, tuoko se siinä yhtään mitään lisää? Että sehän on samanlainen ihminen kuin nämä muutkin nuoret siinä. Että se mistä puhutaan, vaikuttaa hyvin paljon siihen, onko siinä järkeä siinä sanan käytössä ja miten sitä kannattaa tulkita.

E: Onko Susannalla lisättävää asiaan?

S: Joo, mun mielestä on tosi tärkeätä, että muistetaan juuri se, että kaikki tuollaiset sanat ja määrytykset, mitä me käytetään itse ikään kuin tähän ryhmään kuulumattomina,

niin niistä tulee helposti stigmatisoitavia ja leimaavia. On myös todella vaikea tietää toisesta ihmisestä, hänen diagnoosistaan tai vammaan yhtään mitään eli siinä mielessä tällainen kattotermi kuten esimerkiksi kehitysvammaisen tai autismikirjohenkilö on aika persoonaton ja ei ehkä kovin moneen ihmiseen loppujen lopuksi sopiva. Meillä esimerkiksi aika monet työntekijät, vaikka heidät yhteiskunnallisesti määriteltäisiin vaikka kehitysvammaisiksi ja olis vammaispalvelun asiakkaita tai Autismissäätöön asiakkaita niin he eivät itse ajattele itsestään niin. Se ei ole tärkeä osa heidän identiteettiään tai heidän omaa määritelmää itsestään ja silloin pitää ikään kuin löytää se balanssi sen välillä, että miten pystytään puhumaan yhteiskunnallisesti ryhmistä, jotka on marginaalissa samalla kunnioittaen yksilön ajatusta itsestään ja haluaako hän itse kuulua tähän ryhmään terminologian ja yhteiskunnallisen katseen mielessä.

E: Aivan. Juu, Heidi.

H: Joo ja nimenomaan just tää, että miten ihminen kokee itse itsensä nyt kun on ollaan tällaisessa GDPR-maailmassa ja miten jaetaan ylipäätään tietoa muista ihmisistä ja miten ihmiset itse haluavat jakaa tietoa omasta itsestään ja diagnooseistaan tai muusta niin ei välttämättä ole termejä ihmisille eikä välttämättä tarviikaan olla. Mutta miten pystytään viestimään niin, että se viesti ei huku kun yritetään tehdä muutosta tai miten pystytään viestimään niin, että se on riittävän painava ja merkityksellinen se asia, että näytetään, mistä on kyse muille ihmisille. Meillä Väylällä on esimerkiksi otettu erityistä tukea tarvitsevien taiteilijoiden töitä myyntiin ja taidevälitykseen ja hehän eivät ole kaikki kehitysvammaisia vaan he ovat he ovat erityistä tukea tarvitsevia ihmisiä. Mutta miten saadaan puhuttua siitä niin, että ihmiset ymmärtävät sen, että esimerkiksi kehitysvammaisten työtilanteessa kun niin vähän kehitysvammaisista henkilöistä on töissä ja niin paljon enemmän heistä voisi olla ja haluaisi olla palkkatöissä, oikeissa palkkatöissä. Niin se, että jos ei puhuta kehitysvammaisista henkilöistä, niin miten se viesti pystytään välittämään niin, että ihmiset ymmärtää, mistä on kyse. Ja tän hetken ja tän maailman informaatiotulvassa niin se ytimekkyys ja sanojen taitava käyttö on tosi tärkeätä, että miten päästään tavallaan sen ihmisen murin läpi, koska silloin jos mennään tosi vahvasti yksilö edellä, mikä on myös tavallaan

perusteltua, kyllä mä komppaan tässä, mitä Susanna äsken sano, oon ihan samaa mieltä. Mutta miten pystytään tasapainottelemaan siinä, että jos puhutaan vaan yksilöistä tai mennään yksilö edellä, niin silloin jää usein se kokonaiskuva ja se marginaaliryhmä helposti sinne sivuun. Koska ihmiset rakastaa tarinoita, rakastaa yksilöistä kerrottuja tarinoita, mutta sitten se useimmiten yksilöityy siihen yhteen ihmiseen, eikä välttämättä se koko asia siellä taustalla tuu niin hyvin esille.

E: Minkähän takia tämä ylipäätään on edes minkäänlainen keskustelun aihe, että miksi meidän pitää edes keskustella siitä, että miten pitää ilmaista, että on olemassa ryhmä nimeltä kehitysvammaiset ja sille täytyy löytää erityisiä kiertoilmaisuja kuten erityistä tukea tarvitsevat? Miksi emme vain voi puhua kehitysvammaisista ihmisistä kaikissa yhteyksissä, jotta asia tulisi selväksi?

S: Siinä on ehkä just se, että se on niin katoterminä ja sen alle mahtuisi niin hirvittävän paljon, että kehitysvammaisuus viittaa Kehitysvammaliitonkin määritelmän mukaan siihen, että on joku vamma, joka on ikään kuin synnynäinen eli se ei ole elämän aikana sattunut vaan sen kanssa on tähän maailmaan tultu. Ja se, että se on nimenomaan kognitiivinen vamma on se kehitysvammaisuuden määritelmä. Ja se sellaisena sateenvarjoterminä on mun mielestä loppujen lopuksi aika huonosti kuvaava. Se on edelleen stigmatisoiva, koska sitä ei ole käytetty neutraalissa muodossa viittaamaan ikään kuin jollakin tavalla arvotamatta tiettyyn ihmisryhmään vaan siitä on ollut monenlaisina muunnoksina haukkumasanoina, se on ollut pienentävä ja nöyryyttävä ja sillä tavalla käytetty sana eli se on arvolutautunut. Ja sen takia mielestäni sen käyttöön liittyy sellaista ongelmallisuutta, jota kannattaa tarkastella, koska tänäkin päivänä sen huomaa sellaisissa ihmisissä kuten sanoin niin meidänkin joissakin työntekijöissä ja ihmisissä, joita olen kohdannut tässä piirissä, jotka monien mielestä tai yhteiskunnan, lääkärin mielestä ja muiden mielestä ovat kehitysvammaisia, mutta eivät halua kuulua siihen ryhmään, koska se on negatiivisesti latautunut ja he kokevat, että se vähentää heitä jollakin tavalla. Ja sen takia me ollaan vähän sellaisessa kiperässä tilanteessa etenkin me toimijat tällä alalla, jotka halutaan työllistää ja halutaan tuoda esille sitä tasa-arvoisuutta, sitä, että kaikille kuuluu palkka siitä työstään,

mutta samalla haluttaisiin kunnioittaa meidän työntekijöitä ja varoa sitä, että siitä tulisi sellaista gimmickiä ja maskottia siitä, että me työllistetään kehitysvammaisia ihmisiä, koska se on vaan yksi osa sitä, miten me sitä yhteiskunnallista muutosta tehdään.

H: Joo ja nimenomaan ongelma on siinä, että jos me tavallaan sen ryhmän ulkopuolelta päätetään, että näin kutsutaan näitä kaikkia ihmisiä välittämättä siitä, mitä he haluaa ja sitten jos nähdään niin kuin aikaisemmin, että mistä ne tulee ne kaikki semmoiset haukkumasanat ja miten ne stigmatsoi ihmisiä ja niin, että nähdään vain sitä kautta, nähdään vaan sen sanan kautta ja sen, mitä kukakin itse ajattelee, että mitä siihen liittyy. Sanoihin liittyy aina merkityksiä ja ne merkitykset on meidän jokaisen omassa päässä. Kun mä sanon jonkun sanan, se saattaa tarkoittaa ihan eri asiaa kuin sulle. Se tyypistää ja minimoi jonkun ihmisen niin kuin Susanna äsken sano ja saa sen ihmisen näyttäytymään vaan sen vamman kautta tai sen diagnoosin tai sen sanan kautta ja sen takia kehitysvammaisista henkilöistä nimenomaan ei olis syytä sanoa, että "tuo kehitysvammainen tuossa" vaan, että "kehitysvammainen ihminen", koska hän ei ole vaan se vamma ja just se, että milloin on syytä näin sanoa. Niin kuin Susanna sanoi, niin tämä on kiperä paikka, että miten me voidaan tuoda se toimijuus ennen kaikkea ja ne ihmiset ihmisinä esille, mutta samaan aikaan välittää suurelle yleisölle, jotka näistä asioista ei tiedä tietoa sellaisessa muodossa, että se on kiinnostavaa ja riittävän vaikuttavaa ja jotenkin suurta, koska on helppo jättää huomiotta yksittäisiä ihmisiä sitten kuitenkin.

E: Sitten on tämä termi "asiakas". Aikaisemmin asiakas oli henkilö, joka maksoi saamastaan asiakkuudesta, mutta nykyisin asiakas voi olla vaikka minkälainen, jopa sellainen, ettei haluaisi olla asiakas. Onko tämä asiakas teidän mielestänne hyvä termi?

S: Se on ehkä semmoinen termi, joka on alkanut menettää eksaktia määritelmäänsä ja merkitystään, se ei ole ehkä enää kauheen käyttökelpoinen. Sehän on ehkä sellainen eufemismi, jolla vältetään sanomasta potilas tai vammainen tai muuta, mikä ehkä ajatellaan enemmän leimaavaksi ja sitten puhutaan asiakkaista. On ihan varmasti askel oikeaan suuntaan siinä mielessä, että siinä on oikea ajatus siinä takana ja siinä on sellainen kunnioituksen

ajatus ja että pyritään välttämään sitä leimaamista. Mutta en tiedä, onko se paras mahdollinen termi kuitenkaan loppujen lopuksi käyttä siihen, kertooko se oikeasti yhtään mitään.

H: Niin ja asiakas-termi ei ainakaan lisää toimijuutta tai ainakaan, jos puhutaan vaikka kehitysvammaisista henkilöistä, jotka ovat työtoiminnassa ja heistä puhutaan asiakkaina, niin se ei kyllä lisää heidän toimijuuttaan tai se, että jos he ovat töissä, niin heistähän tulisi puhua työntekijöinä eikä asiakkaina. Että kyllä se asiakas on nimenä, kuten Susanna sanoi, niin menettänyt merkitystään. Siis se pyrki- mys on ihan hyvä ja sanahan on aika neutraali kyllä, mutta jos se tavallaan lientyy liikaa, niin myöskin häviää se, mitä sillä oikeasti tarkoitetaan ja se ihminen vähän ehkä hukkuu sinne alle.

E: Ja vielä näistä termeistä ja palaan tähän vajaamielinen/kehitysvammaisen -sanan kehittymiseen eteenpäin, niin tässä herää kysymys siitä, kumpi oli ensin, muna vai kana? Sanathan, termithän ovat vain äänneitä vailla minkäänlaista arvolatausta ja olennaista on siinä, että kuinka me suhtaudumme ihmisiin, joihin näillä termeillä viitataan. Onko teidän mielestänne hyvä kehitellä uudenlaisia ilmaisuja kuvaamaan erilaisia leimautumisriskissä olevia ihmisiä ja pyrkiä sitä kautta purkamaan ihmisiin kohdistuvaa leimautuvuutta vai pitäiskö pikemminkin pyrkiä muuttamaan asenteita, jotka leimaavat ajattelua ja asenteita niin, että tällaisia leimaavia asenteita ei alun alkaen syntyisi eikä uusia termejäkään tarvitsisi keksiä?

S: Mä sanoisin, että asenteiden muuttaminen on hidasta ja siinä on paljon, aina on muutoksen vastaisia voimia, luonnon lakien mukaan kaikki aina vastustaa muutosta ja haluaisi jatkaa sitä rataa, mikä on jo historiassa jotenkin lanattu. Mun mielestä ehkä hyvä tapa, jolla vois alkaa lähestyä tätä on että missä yhte- yksissä tarvitsee käyttää sanaa kehitysvammainen tai autismitarkoitettu tai millään tavalla viitata ikään kuin henkilön vammaan tai terveydentilaan tai diagnoosiin. Kaikissa tilanteissa se ei ole millään tavalla tarvittua, silloin voi olla monia muita sen henkilön ominaisuuksia, jotka nousee sieltä tärkeämmiksi tai enemmän määrittäviksi niissä tilanteissa. Mutta meillä on ehkä semmoinen tapa, joka on muodostunut tai sellainen konventio, että me monesti, jos henkilö on kehitysvammainen,

määritellään häntä ensi kädessä sen kautta. Se ei välttämättä ole siinä sanassa se kaikkein suurin muutospotentiaali, koska jos uusi sana keksitään niin kuin esimerkiksi kehitysvammaisen on keksitty sen vajaamielisen tilalle, niin se on positiivisemmin muotoutunut kuin vajaamielinen, mutta se on silti stigmatisoitu sana. Mä luulen, että jos me aletaan keksiä siihen jatkumoksi sanoja, niin se ensinäkin vesittää sitä merkitystä ja sitä kielen viittaavuutta asioihin, eksaktiutta ja sitten toisaalta siinä on se sama riski, että mistä tahansa sanasta voi tulla stigmatisoitu eikä me voida ikuisesti keksiä uusia sanoja siihen. Niin mä sanoisin siihen, että jos me mietitään enemmänkin sitä juuri, että kuinka monessa tilanteessa se on määrittävä asia ja tarviiko sitä aina mainita. Ja itse olen miettinyt omassa yrityksessäni ja omassa markkinoinnissa, joka on yksi keino, millä me tehdään sitä yhteiskunnallista vaikuttavuutta, että me kerrotaan, että hei, meillä on kehitysvammaisia, autismitarkoitettuja henkilöitä töissä ja he tarvitsee erityistä tukea, me tarjotaan heille se ja me tarjotaan heille kunnon palkka ja se toimii ihan superhyvin. Se on semmoinen inspiroiva asia, jota me halutaan kertoa, että ei kenenkään tarvii pelätä tai että ei kenenkään tarvii ajatella, että nyt hirvee riski otetaan kun kehitysvammainen ihminen otetaan tai työllistetään joku vammaispalveluiden kautta tai Autismisäätiön kautta vaan, että se oikeesti toimii, se on hyvä juttu. Ja silloin on mun mielestä esimerkiksi perusteltua viitata siihen, että meidän henkilöillä on erityisen tuen tarve tai he ovat kehitysvammaisia, koska silloin muut voi ymmärtää, että ne on semmosia ihmisiä, joita me on ehkä joskus pelätty tai ei oo tullu mieleenkään, että me voitais työllistää.

E: Eliikkä tämä ajaa positiivisessa mielessä parempaan valoon itse asiassa tätä termiä kehitysvammaisen, koska se tulee esille hyvässä mielessä.

S: Niin, näin mä haluaisin toivoa, että se nousi erilaisissa kontekstissa mieleen ihmisillä semmosena vaan kertomaan, että hei, ei sen tarvii tarkoittaa, ettei olisi hyvä työntekijä tai ettei ansaitsis palkkaa esimerkiksi.

H: Joo, mä oon aivan samaa mieltä Susannan kanssa, kyllä tästä oikein hyvä puheenvuoro asian suhteen ja uusissa termeissä on aina se ongelma kun ne tosiaan on vaan sanoja, niin jos joku ryhmä ottaa itselleen esimerkiksi

jonkun tietyn sanan, ei sen ryhmän jäsenet kuitenkaan identifioitu siihen sanaan ja sitten se luo sellaista me ja muut -jakoa joka tapauksessa ja sanat voi muotoutua taas muiden käytössä miten vaan. Sitä on hyvin hankala hallita sitä yhtä sanaa yleisesti, että mä oon ihan samaa mieltä kuin Susanna tosta, että mietittäis millon se on validi ja milloin se on järkevää, että voitais kohdata ihmiset vaan ihmisinä. Ja termien käytössä on myös se, että myös ne muut sanat, mitä niiden yhteydessä käytetään, niin liittyy siihen ja luo merkityksiä sille yhdelle sanalle, että juuri tää, että tästä työllistymisestä puhuttaessa niin se, että me ollaan tosi paljon kiinnitetty huomiota siihen, että kun puhutaan kehitysvammaisista henkilöistä työntekijöinä, niin puhutaan nimenomaan työntekijöinä. Ei puhuta siitä, että annetaan heille töitä tai tai että he puuhastelee jotain tai askartelee tai että monessa yhteydessä on se, että jos joku taho on palkannu kehitysvammaisen työntekijän, niin silloin hänestä puhutaan, että hän tuo niin paljon iloa työpaikalle. Ja jos joku palkkaisi minut, ei-kehitysvammaisen henkilön työpaikalle, niin mun olis vaikee uskoa, että minusta kerrottaisiin ulospäin sitä, että kun hän tuo niin paljon iloa tänne meidän työyhteisöön ja hän tuo monimuotoisuutta tänne työyhteisöön. Myöskin se, että miten me kerrotaan kehitysvammaisista henkilöistä tai muista, miten me käytetään niitä termejä, niihin liittyy paljon muita sanoja. Ei tarvii perustella sitä, että kehitysvammaisten henkilöiden tekemä työ on laadukasta, koska eikös se ole oletuksena, että jos työntekijä tekee työnsä, niin se on laadukasta ja se on hyvää, jos hän on siellä töissä. Niin minkä takia meidän pitää erityisesti jotenkin tuoda ja varmistaa sitä, vahvistaa sitä, niin kaikki tällainen luo siihen, se ei oo vaan se yks sana, mitä käytetään, vaan myös se, että niissä muissa sanoissa sen ympärillä kuuluu se, miten me käsitetään se asia ja miten me ajatellaan siitä termistä. Mutta se nimenomaan, mitä Susanna tästä, että mietittäis, milloin se on oleellista, niin olis tosi hyvä ensimmäinen askel, jos se saatais otettua yleiseen keskusteluun ja lehtijuttuihin ja kaikkeen asiaan. Se on yhtä lailla oleellinen jollekin jutussa olleelle, että millainen mun hiusten väri on, ettei sillä oo tiettyihin asioihin liittyen mitään väliä.

E: Elikkä tässä pitäis nähdä metsä puilta. Eli ollaanko me tultu siihen lopputulokseen, että sana kehitysvammaisen on vain sana ja merkityksellistä on se, kuinka siihen suhtaudutaan

ja minkälaisia arvolatauksia ne muut sanat tuovat tähän kyseiseen termiin.

S: Joo, se on hyvä muistaa se historiikki, mikä siellä on ja muistaa, että monet ihmiset, myös siihen ryhmään kuuluvat ihmiset, joita me mielletään kehitysvammaisiksi tai autismikirjohenkilöiksi, suhtautuvat tähän sanaan ehkä lähtökohtaisesti varauksella, koska se on kuitenkin monessa näyttäytynyt negatiivisessa valossa tai ainakin sellaisessa erilaisuutta korostavassa tai ehkä mahdollisesti erilaista asemaa viestivässä puheessa. Niin että tiedostaa sen, että se ei ole semmonen termi, jota kannattaa käyttää jotenkin kevyesti.

E: Siitäpä tulee mieleeni tämä sana "kehari". Mitäs siitä tuumaatte?

S: No meillä on aika selkeesti niin, että se ei enää kuulu sellaseen kielenkäyttöön. Ymmärrän, että se on lyhennys kehitysvammaisesta, mutta siihen on ehkä sitä stigmatisointia ja haukkumasanana käyttämistä vielä enemmän kohdistunut ja se on sellanen, mitä monet on kuullut koulussa, koulukiusaamisessa ihan vaikka ei ole minkäänlaista vammaa tai diagnoosia. Se on jo yleistynyt niin vähätteleväksi ja loukkaavaksi sanaksi, että en käyttäisi tällaisessa neutraalissa mielessä.

H: Niin siinä ei ole mitään positiivisia konnotaatioita ollut varmasti koskaan siinä sanassa. Mun mielestä sellaisilla neutraaleiksi ajatelluilla sanoilla on kuitenkin paikkansa ja sellaisilla, joilla kuvataan jotain asiaa, mutta tällaisilla väännöksillä ja kansankielisillä sanoilla niin kuin esimerkiksi tällä sanalla ei ole koskaan ollut positiivista kaikua, niin en näe mitään tilannetta, missä se olisi ok käyttä.

E: Toisaalta oli tällainen hanke joitakin vuosia sitten Keharikaveri, jossa oli ideana löytää vammauton ystävä kehitysvammaiselle ja siinä se oli suht neutraalina tai kepeänä terminä tai ilmeisesti ei ole kuitenkaan mennyt jakeluun tämä positiivinen klangi siinä sanassa.

S: Siinä on varmasti yritetty juuri sitä, että yritetään sille keharille keksiä sellanen hyvä, että yritettäis poistaa niitä loukkaavina käytettyjä sanoja siitä, että siitä yritetään tehdä sellainen, ettei sitä käytettäis enää pelkästään negatiivisesti. Ja mun melestä se oli siinä kepeä, itse en reagoinut negatiivisesti siihen. Eli se oli siinä mielessä onnistunut, mutta se

oli hyvin harvassa oleva, jos miettii, kuinka monta kertaa se on toistunut haukkumasanana ja sit se on kerran ikään kuin positiivisessa, kepeässä mielessä niin ei vielä kumoa sitä, miten suurin osa varmaan käyttää. En usko, että nykyään niin paljon, luulen, että se on vähän enemmän sellainen 2000-luvun alun sana.

H: Ja tää on ehkä myös oleellista, että ei voi niin kuin aikasemmin ajateltiin kehitysvammainen-sanasta, että tää on nyt ok, voidaanko ajatella, että sana kehari ei oo ok. Ehkä näissä molemmissa ja sanoissa ylipäätään on vaarallista ajatella, että joku nyt on vaan näin, koska kieli kehittyy koko ajan ja yhteiskunta kehittyy koko ajan niin meidän pitäis joka tilanteessa erikseen pystyä miettimään sitä, että miten me käytetään sanoja tai miten me puhutaan tai miten me kohdataan joku tietty henkilö ja aina tarkastaa sitä omaa puhetapaa. Jos vaikka ajattelee niin, että minä nyt tiedän kauhean hyvin kun alalla toimin, että miten tästä puhutaan, niin kyllä sitä joutuu itekin koko ajan miettimään, että mitkä ne on ne mun puhettavat ja tuleeko sieltä jotain sellasta, mitä mä en ehkä itekään ajatellu, että tulis. Kyllä mä ihmisiä ennen kaikkee herättelisin siihen, että ensin pitäis huomata se, miten itse puhuu ja miten itse käyttää sanoja ja sitten voi tehdä siihen muutosta kun huomaakin, että hei miksi mä käytinkin tällaista sanaa tai että miksi tää tuli ekana asiana mulle mieleen. Kyllä se sellainen jatkuva muutos ja sanojen huomioiminen olis se ensimmäinen askel ehkä kuitenkin.

E: Termien ajatuksia ohjaavasta vaikutuksesta tulee mieleen suomen kieli kokonaisuutenaan, että mehän käytämme termiä "kehitysvammainen" kun taas englanniksi käytetään termiä "disabled", joka pitää sisällään sellaisen käsityksen, että tämän henkilön toimintakyvyn rajoitteet on aikaansaatu ulkopuolelta, että yhteiskunta on tehnyt hänestä tällaisen "disabled"-henkilön. Mutta jos yhteiskunta olis toisenlainen, niin sitten hän olisikin "able" tekemään asioita, kykeneväinen. Eli tää suomen kielen termi toisin sanottuna ikään kuin asettaa vastuun kehitysvammaiselle, hänelle itselleen näistä hänen toimintansa rajoitteista kun taas englanninkielinen ajattelee, että se on tämä ympäristö, joka on aiheuttanut nämä vaikeudet hänelle. Tästä hän on hyvänä esimerkkinä digitalisaatio, joka on tehnyt hirveen suuresta määrästä suomalaisia, tavallisia ihmisiä hyvin kykenemättömiä

toimimaan tässä yhteiskunnassa, että se on tosiaan yhteiskunnan aikaansaama ongelma eikä näitten yksilöitten itsensä, niin millaisia ajatuksia tällanen teissä herättää, että kenen olisi itse asiassa otettava enemmän vastuuta siitä, että osa ihmisistä on toimintarajoitteisia?

S: Nyt kun nykyään osataan nähdä paremmin ja huomataan kaikkien ihmisten monimuotoisuus ja kaikkien ihmisten erilaiset ominaisuudet ja tarpeet ja erilaisuus, niin ehkä yhteiskuntakin tässä alkaa pikkuhiljaa muotoutumaan sellaiseksi, että yritettäis tehdä kaikista yhteiskunnan alueista enemmän saavutettavia, enemmän sellaisia, että siellä voisi pärjätä ja nauttia ja osata kaikenlaiset ihmiset. Sellaiset, jotka eivät välttämättä ole neurotyyppisiä, vaan on esimerkiksi aistiyliherkkyttä, yritetään tehdä julkisista tiloista sellaisia, että siellä ei olis kauheesti hälinää ja kaikua esimerkiksi, juniin laitetaan hiljaisia vaunuja ja yritetään tehdä paikoista ergonomisia fyysisesti ja kynnyksistä sellaisia, että niihin ei pyörätuolilla jää kiinni tai kompastu, jos ei jalka nousekaan niin korkealle. Mun mielestä kehitys on oikean suuntaista yhteiskunnallisellakin tasolla ja siinä on meidän nyt ajan ajatus siinä semmoinen tasavertaisuuden ajatus, joka tekee uutta nousua nyt taas 60-luvun jälkeen, niin alkaa näkyä myös yhteiskunnassa ja alkaa näkyä siinä, miten me muotoillaan asioita julkisissa tiloissa. Ja myöskin yksityiset yritykset alkaa miettimään enemmän sitä, millä tavalla me saadaan huomioitua kaikenlaiset erilaiset ihmiset ja siihen kuuluu kehitysvammaiset, siihen kuuluu ihan kaikki, koska kaikki me ollaan erilaisia, kaikilla meillä on erilaisia tarpeita ja haluja ja vaikuttimia meidän toiminnan takana. Mä sanoisin, että yhteiskunnallinen kehitys on tärkeätä ja sitä onneksi tapahtuukin.

H: Joo, nimenomaan tollanen ihmislähtöisyys on kyllä nosteessa, mikä on tosi hyvä ja nimenomaan tekee muutoksia monella elämän osa-alueella yhteiskunnassa ja kyllä sen huomaa ihan jos vaikka sanoista puhutaan, niin työelämässä vaikka sanassa osatyökykyinen, niin se kuulostaa siltä, että henkilöllä on vaan osa tätä työkykyä jäljellä, vaikka jos sitä työtä järjestetään, niin otetaan tavallaan ihmislähtöinen näkökulma siihen ja räätälöidään se työ jollekin ihmiselle, niin jossain tiettyssä tehtävässä hänen työkykynsä on ihan samanlainen kuin kaikilla muillakin. Se saattaa liittyä vaan johonkin tiettyyn asiaan, jossa hän ei

vaikka suoriudu yhtä hyvin kuin joku toinen, mutta yksilöllisiä vaihteluita meillä kaikilla on ja jälleen tää, että miten lähdetään ylipääntään tekemään sitä niin kuin julkisia tiloja, työpaikkoja, työtehtäviä, kaikkea mahdollista niin lähdetäänkö sillä ajatuksella, että tässä nyt on tällanen, ottakaa tai jättäkää vai lähdetäänkö oikeasti miettimään sitä, että mitä nää ihmiset tarvii ja miten me kaikki voitais suoriutua niin arjesta kuin työstäkin ja kaikesta muusta mahdollisimman hyvin.

E: Siis itse asiassahan me jokainen ollaan osa-työkykyisiä, jos tarkkoja ollaan.

S: Tää on tosi tärkeä aihe ja tosi hienoa, että Kehitysvammaliitto on valinnut tämän podcastin aiheeksi. Mun mielestä on tärkeätä, että tästä puhutaan, vaikka siihen ei ole yksinkertaisia ratkaisuja siinä mielessä, että me ei nyt tehty tässä sellaista listaa, että näitä sanoja on ok käyttää ja näitä sanoja älä käytä, vaan että se loppukaneetti on se, että yritetään kunnioittaa toisiamme mahdollisimman paljon ja yritetään nähdä siinä tilanteessa aina, että mitä sanoja käytetään ja mitkä määritelmät on tarpeellisia. Mun mielestä tärkeätä on myös, että se riittää ehkä alunperin, vaikka ei tietäiskään aina, mitä sanoja käyttää ja ei olis varma, onko tää nyt ok vai ei oo ok, niin mun mielestä kaikkein

tärkeintä on se, että kunhan se oma ajatus ja se asenne, se mielentila on se, että mä haluan kunnioittaa tätä toista ihmistä ja mä haluan kohdata hänet vertaisena ja mä haluan nähdä hänet sellaisena kuin hän on. Silloin, jos sattuu käyttämään vääränlaista sanaa tai tulee sanottua, lokeroitua vahingossa tai käytettyä vaikka keharia niin se ei oo mikään semmonen, että nyt meni pieleen vaan mä luulen, että ihmiset aistii kyllä sen, jos teet parhaasi ja yrität olla kunnioittava ja katsot toista ihmistä sillä tavalla, että minä näen sinut ja olet tärkeä tässä tilanteessa. Ja kuuntelen sinua ja haluan, että ymmärrät minuakin, niin se luo ehkä eniten sitä hyvää kohtaamista, josta syntyy sitä uutta kieltä niin kuin Heidi sano ja sitä uutta ajattelutapaa asioista ja se sitten muokkaa sitä, millä tavalla me myöskin niistä puhutaan ja toisin päin. Kunhan muistetaan aina se, että oli toinen vammainen tai autismikirjolla tai ei tiedäkään tai vaan vaikuttaa oudolta omiin silmiin tai ei oikein ymmärrä, että mitä toi nyt tossa tolleesti, niin muistetaan kunnioittaa ja nähdä, että hän on juuri sellainen kuin on ja minulla ei ole siihen sanomista.

E: Mahtavaa. Olet kuunnellut Kehitysvammaliiton podcastia nimeltään Ketjureaktio. Me olemme täällä taas hetken kuluttua, pysy linjoilla. •